

1. Bevezető

Jelen dolgozat témáját tekintve a már szovjet szatellit állammá vált Romániában bekövetkezett területi – közigazgatási vagy adminisztratív változásokkal foglalkozik, de kifejezetten nagyobb hangsúlyt fektetve az utolsó, az 1968-as területi – adminisztratív reformra, ezen belül is Kovászna megye létrejöttére, a megye, a városainak és községeinek, határainak a meghatározására, a megye kezdetleges ellátási gondjainak a tárgyalására, illetve gazdasági fejlesztésének a kérdésére. Ez a munka egy kutatás második szakaszának az eredménye, amelyben a meglévő, ismert munkák és források alapján, valamint a levéltári források, országos, illetve helyi sajtó, valamint az oral history módszerével rekonstruálom a fennebb is felsorolt folyamatokat.

Felvetődik az a kérdés, méghozzá jogosan, hogy miért pont egy ilyen témát választott, illetve ezzel a témával foglalkozik egy fiatal történészhallgató, mit is akar ezzel mondani, milyen céljai vannak ezzel a kutatási témával kapcsolatban, magyarul, hová is szeretne kilyukadni? Mint ahogyan sok történész illetve kutató esetében, a magam esetében is egy személyes, illetve közvetlen esemény következtében lettem figyelmes erre a témára, amelyet egy 2004 nyarán, a helyi sajtóban megjelent interjú - riport szolgáltatott¹. Ebben a cikkben Király Károly, Kovászna megye egykori első titkára és néptanács elnöke nyilatkozott a Ceaușescu és közötté lévő közvetlen kapcsolatáról, valamint amelyben többek között szó volt az 1968-as közigazgatási reformról és a székelyföldi, ezen belül Kovászna megye létrejöttére.

Dolgozatommal hozzá szeretnék járulni az események tisztázáshoz, illetve kronológiai behatárolásához, illetve egy olyan át fogó képet nyújtani az eseményekről, amely a helyi közösséget is szolgálhatja, azon a szinten, hogy megtudhatja, hogy a XXI századi Kovászna megyének hol rejlenek, rejlettek gazdasági gyökerei, amelyek lakósainak a jólétét, megélhetését biztosította évtizedeken keresztül. Ebből kifolyólag fogom tárgyalni Kovászna megyére vonatkozó és irányuló gazdasági befektetési és fejlesztési terveket, elsősorban az 1968-as tervek alapján, hiszen az új megye kihirdetésekor maga Nicolae Ceaușescu és a párt nagyirányú befektetéseket,

¹ Sylvester Lajos: *Aki farkassal tart, annak vonítania kell?* In „Háromszék”, XIV. évf., Sepsiszentgyörgy, 2004 szeptember 1, 6.o.

fejlesztéseket ígért, ennek a gazdaságilag elhagyatott, gyenge vidéknek a felzárkóztatásához.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy míg az utóbbi évek kutató munkáinak eredményeként megjelentek különböző tanulmányok, cikkek olyan kutatóktól mint Gagyí József,² Oláh Sándor,³ Stefano Bottoni,⁴ az általános területi – közigazgatási reformokról, valamint az ennek következményeként létrehozott Magyar Autonóm Tartományról, illetve a Maros - Magyar Autonóm Tartományról, addig a az 1968-as adminisztratív változásról, megyésítésről csak egy tanulmány, szakcikk jelent meg Novák Csaba Zoltán⁵ tollából. Mikro-regionális területre vonatkozó kutatások a közigazgatási reformokkal kapcsolatba nem jelentek meg, így természetesen, hogy Kovászna megyéről sem, csak érintőlegesen,⁶ ezért tartom újszerűnek kutatásomat, amelyet feltáró jellegűnek tartok, hiszen a vizsgált területi –adminisztratív egység – Kovászna megye – levéltári munkára alapozó kutatása a tavaly megkezdődött.

² Számos tanulmánya jelent meg legfőbbképpen történelem témában: *A Sztálin tartományi példa. Centrum-periféria viszonzyszerkezet konstruálása Romániában a kommunista korszak első éveiben*. In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbség történetében*. Szerk.: Bárdi Nándor - Simon Attila. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja 2006, vagy *A krízis éve a Székelyföldön: 1949*. Pro-Print Könyvkiadó Csíkszereda, 2004., vagy *A szocialista modernizáció kezdetei Románia egy elmaradott régiójában. Hatalom, szakértelem, átalakulás*. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az ötvenes években*. Szerk. Bárdi Nándor, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005, vagy *Egy centralizációs kísérlet az ötvenes években*. In: *Látó*, 2004.

³ Oláh Sándor olyan művek szerzője, mint például: *A Magyar Autonóm Tartomány a Román Népköztársaságban. Vázlatos statisztikai betájolás, különös tekintettel a gazdaságra*. In: *Autonóm Magyarok? Székelyföld változása az "ötvenes" években*. Szerk.: Bárdi Nándor, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005, vagy *Rendeleti tulajdon-kiszajátítás a Magyar Autonóm Tartományban, 1952-1960*. In: *Autonóm Magyarok? Székelyföld változása az "ötvenes" években*. Szerk.: Bárdi Nándor, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005.

⁴ Stefano Bottoni megjelent szakcikkei: *A sztálini „kis Magyarország megalakítása, 1952*. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005, vagy „*Források a Magyar Autonóm Tartomány geneziséről*”, *Magyar Kisebbség*, 2003/2-3.

⁵ Novák Csaba Zoltán kutató olyan tanulmányok szerzője, mint: *A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában (1968)*. In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Szerk.: Bárdi Nándor - Simon Attila. Somorja, Fórum Kisebbség Intézet, 2006., és *Szocialista nemzet és kisebbség az RKP vezetőségének diskurzusában*. In: *Korunk*. Kolozsvár, XVII. évf., 2006/2.

⁶ Ezzel a témával kapcsolatos művek: Gagyí József: *A szocialista modernizáció kezdetei Románia egy elmaradott régiójában. Hatalom, szakértelem, átalakulás*. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005., Sarány István-Szabó Katalin: *Megyeccsinálók*. Csíkszereda, Státus Könyvkiadó, 2001., Novák Csaba Zoltán: *A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában (1968)*. In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Szerk.: Bárdi Nándor - Simon Attila. Somorja, Fórum Kisebbség Intézet, 2006, B. Kovács András: *Szétszabdalt Székelyföld. Háromszéki helytörténeti írások*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006. Fontosnak tartom elkülönítenem két fajta megközelítést: a szaktörténészek által írt műveket a nem szaktörténészek, hanem újságírók által írt írásoktól, mint amilyen B. Kovács András írása.

Úgy gondolom, hogy az egész kérdéskör megértéséhez nemcsak a tágabb keretről kell szólnom, hanem szólnom kell a román, illetve magyar történetírás álláspontjáról

A román történetírás habár jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt években, nem fektetett kellő hangsúlyt ennek a problémakörnek a tárgyalására, ebből kifolyólag kevés mélyfúrászerű társadalomtörténeti kutatás, irodalom született. Az olyan román történetírók, mint Victor Frunză,⁷ Stelian Tănase,⁸ Vladimir Tismăneanu,⁹ vagy a brit Dennis Deletant¹⁰ tanulmányaikban, szakkönyveikben a román kommunista párt hatalomra jutását, a párt konszolidációját, a terror és az elnyomás intézményesítését, a párton belüli hatalmi harcot, Nicolae Ceaușescu hatalmának a megerősödését, az 1970-es és 1980-as évekbeli, kemény sztálini politikáját, és majd végül is a bukását helyezik a középpontba, teljesen mellőzve, illetve jelentéktelennek tartva a különböző területi-adminisztratív reformokat, változásokat, ezen belül is az 1952-es alkotmány következtében létrehozott Magyar Autonóm Tartományt, annak működését, majd az újabb, 1968-as közigazgatási reform következményeként megszűnő és ennek a helyét átvevő három székely megyének a megalakulását. Mindezt azért látom fontosnak taglalni, mert azzal, hogy eltekintettek ezen események tárgyalásáról eltekintettek a román kormányzatok kisebbségpolitikájáról, mert Székelyföld magában és ezen belül a közigazgatási reformok jelentős része a kormányzat mindenkori kisebbségpolitikájának egyik elemeként volt tekinthető.

A magyar történetírást és történetírókat illetően a bukaresti levéltári források hiánya miatt érdemlegesen és csak részleges adatokkal tudtak szolgálni R Süle Andrea és Vincze Gábor, akik elsősorban politikatörténeti megközelítésből mutatták be a korszakot. Napjainkban a magyar történetírás nem fordít túl sok figyelmet erre a témára, ami abból is következhet, hogy felismerte, hogy a magyar többségű, de már román törvénykezés és

⁷ Fontosabb művei: *Istoria stalinismului în România*. București, Humanitas 1990, és *Istoria comunismului în România*. București, Humanitas 2000.

⁸ Ismertebb művei: *Miracolul revoluției. O istorie politică a căderii regimurilor comuniste*. București, Humanitas, 1999 és *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej, 1948–1965*. București, Humanitas, 1998.

⁹ Többek között olyan művek szerzője, mint: *Stalinism pentru eternitate: O istorie politică a comunismului românesc*. Iași, Polirom, 2005, vagy *Scrisori de la Washington*. Iași, Polirom, 2002.

¹⁰ Olyan művek szerzője, mint: *România sub regimul comunist*. București, Fundația Academia Civică, 1997, vagy *Ceaușescu și securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965 – 1989*, București Humanitas, 1998., vagy *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*. București, Editura Univers, 1995.

megszokott szerkezet szabályai szerint élő és működő Székelyföld története már nem értelmezhető kizárólagosan a magyarországi minták, paradigmák és modellek alapján.

2. Az állami közigazgatási rendszer reformjáról szóló törvények Romániában, 1948 – 1968.

2.1. Az 1948 – 1960 közötti területi – közigazgatási változások fejlődése

Az 1945. március 6-án hatalomra jutott első, a kommunisták vezette szovjet orientációjú kormány magával vont több mutációt az ország területi – adminisztratív átszervezését illetően. Azonban ezek a változások nem szolgáltak elsőrendű prioritásként a hatalom számára, mivel az 1948-as alkotmány fenntartotta a régi közigazgatási rendszert, mely a község-megye kétszintű rendszerből állott. Ez a rendkívüli központosított közigazgatási rendszer nagyon hasznos célt szolgált bármilyen politikai ellenállás megelőzésére, leverésére, letörésére, mely leginkább a régi politikai pártoktól volt várható, de azt a célt is szolgálta, hogy könnyen rákényszeríthetett a lakosságra különböző népszerűtlen intézkedéseket.

Azonban, ugyancsak az 1948-as alkotmány VI részének, 75-ik cikkelye előírta az ország új területi – közigazgatási reformjának a lehetőségét.¹¹ Időközben 1947. december 30-án kikiáltották a Román Népköztársaságot a 363. számú alkotmányjellegű törvény értelmében, miután sikerült lemondatniuk I. Mihály román királyt.¹² Az első lépés a 75-ik cikkely életbeléptetésére 1949. január 15-én lett megtéve, miután elfogadták a 17-es törvényt, mely a meglévő közigazgatási egységek státútumát volt hivatott szabályoznia, és amely előkészítette az új területi – közigazgatási reformot. Ennek a törvénynek deklarált célja az volt, hogy megerősítsék a területi – közigazgatási egységek gazdasági alapjait, a tervgazdasági rendszer, helyi szinten gyakorlatba való életbeléptetésére.¹³

1950-ben bekövetkezett az 1949-ben megkezdett területi – adminisztratív reform. Az 5/1950-es törvény alapján - mely a Hivatalos Közlöny (Buletin Oficial) 1950.

¹¹ Muraru, Ioan – Iancu, Gheorghe: *Costituțiile Române*. București, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 1995, 125.o.

¹² Deletant, Dennis: *România sub regimul comunist*. București, Fundația Academia Civică, 1997, 61.o.

¹³ Oroveanu, Mihai T.: *Organizarea administrativă și sistematizarea teritorului Republicii Socialiste România*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, 211.o.

szeptember 8-ai számában jelent meg - lépett érvénybe az új területi-közigazgatási felosztás, ezzel felszámolván a két világháború között működő megyerendszert. A rajonálásnak nevezett közigazgatási – területi reform szükségességének érvei között olyan szempontok szerepeltek, mint:

- a megyerendszer a tőkés – földesúri rezsim felépítmény eleme, s mint ilyen a kizsákmányolók érdekeit szolgálta.

- a megyék területe és lakosság száma között nagy eltérések voltak.

- e területi egységek fejlődési szintje különbözőek voltak.

- a megyeszékhely kiválasztásánál mellőzték a munkásközpontokat (például Resicabánya, Nagybánya, Dicsőszentmárton helyett: Oravicabánya, Szatmárnémeti, Balázsfalva.)

Az úgynevezett adminisztratív rajon volt az állam legközvetlenebb helyi szerve, fő operatív terület egysége, amelynek közigazgatási, gazdasági, kulturális, egészségügyi osztályai voltak. A belügyi szervekkel karöltve örködött a proletárdiktatúra véghezvitele, a falu szocialista átalakítása felett. 58 megye helyett 28 tartomány és 360 járás helyett 177 rajon jött létre, amelyből Erdélyben 11 tartomány, 66 rajonnal.¹⁴ A reform következményeként Székelyföld két tartomány között oszlott meg. Sztálin Tartomány Brassó, Rákos, Seps, Kézdi, Csík és Udvarhely rajonokból állt, Brassó (Sztálinváros 1950-től) központtal. Maros Tartomány pedig hat rajonból tevődött össze, még hozzá Marosvásárhely, Ludas, Dicsőszentmárton, Régen, Erdőszentgyörgy és Gyergyó, Marosvásárhely központtal.¹⁵

A szovjet oblaszt (tartomány) minta, és gazdasági kritériumok alapján felosztott és elhatárolt 28 tartomány, hamarosan túlságosan töredezett, és szembeötlően fogyatékos szerkezetnek bizonyult, egy olyan szerkezetnek, mely képtelen volt a kor politikai követelményeinek megfelelnie. Az 1950-es területi – közigazgatási beosztás már nem élte túl az 1952. szeptember 24-ei alkotmányt, mely egyértelműen az 1948-as, egyben a szovjet alkotmányt másolta.¹⁶ Az alkotmányos rendelkezést megerősítette az 1952.

¹⁴ Molnár Jenő: *Területi – közigazgatási felosztás Erdélyben (1870 – 1968)*. In *Korunk*, III évf., 1992/9, 94.o.

¹⁵ Gagy József: *Határ, amely összeköt.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005, 355.o.

¹⁶ Banciu, Angela: *Istoria vieții constituționale în România (1866 – 1991)*. București, Casa de editură și presă „Șansa” – S.R.L., 1996, 215.o.

szeptember 29-én megjelent 33-as dekrétum, mely előírta az ország új területi – közigazgatási elrendezését. Beolvasztás útján eltűnt 12 tartomány: Botoșani, Buzău, Dolj, Gorj, Ialomița, Maros, Putna, Radna, Szörény, Szeben, Teleorman, és Vâlcea, viszont két új tartományt létrehozván, Kraiova tartományt Dolj és Gorj összevonásából, valamint a Magyar Autonóm Tartományt. (Függelék 1)

A Magyar Autonóm Tartomány létrehozásának folyamata már az 1950-es reform után kezdődött el, és melynek létrehozásában jelentős szerepet játszott – a Szovjetunió, és legfőbbképpen Sztálin által alkalmazott nemzetiségpolitikai modell.¹⁷ A Szovjetunió első számú prioritása az új átszervezések kapcsán egy Magyar Autonóm Tartomány kialakítása volt, az alkotmány keretein belül,¹⁸ ami sikerült is, mert az új alkotmány a Magyar Autonóm Tartomány létrehozásával az II-ik, az Államrendről szóló fejezet, három teljes (19-21.) cikkelye foglalkozott, amely kimondta:

„19. szakasz – A Román Népköztársaság Magyar Autonóm Tartománya a kompakt magyar székely lakosság által lakott területből áll, és az Autonóm Tartomány lakossága által megválasztott, autonóm adminisztratív vezetősége van. A Magyar Autonóm Tartomány rajonjai: Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Csík, Gyergyó, Udvarhely, Erdőszentgyörgy, Marosvásárhely, Régen, Toplica. A Magyar Autonóm Tartomány adminisztratív központja Marosvásárhely város.(1 térkép)

20. szakasz - A Román Népköztársaság törvényei, az állam központi szerveinek rendeletei kötelezőek a Magyar Autonóm Tartományban.

21. szakasz - A Magyar Autonóm Tartomány Szabályzatát a Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa dolgozza ki és jóváhagyás végett a Román Népköztársaság Nagy Nemzetgyűlése elé terjeszti.”¹⁹

A Magyar Autonóm Tartomány 13 500 négyzetkilométernyi területen, az 1956-os népszámlálási adatok alapján 731 ezer lakossal rendelkezett, melynek 78%-a magyar,

¹⁷ Bottoni, Stefano: *A sztálini „kis Magyarország megalakítása, 1952.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005, 314 – 317.o.

¹⁸ A bukaresti központi vezetés 1952 májusában egy készülő alkotmánytervezetet küldött Moszkvába, amelyben Molotov és Sztálin a 19 szakaszt módosította, behatárolván a Magyar Autonóm Tartományt annak lakóival, és meghatározván a tartomány lakóinak a szerepkörét saját közigazgatási vezetőségének a megválasztásában. Lásd erről részletesebben: Bottoni, Stefano: *i.m.*, 324.o.

¹⁹ Gagy József: *i.m.*, 360 – 361.o.

20%-a román volt.²⁰ Az autonómiát,²¹ ahogyan a 21. szakasz is mutatja, a tartomány működési szabályzata, statútuma kellett volna, hogy biztosítsa, aminek a kidolgozására sohasem került sor, amiből arra lehet következtetni, hogy a Magyar Autonóm Tartománynak csak egy átmeneti szerepet szántak, és azt is bizonyítja, hogy egy diktatórikus rendszerben nincsenek helyi szinten önálló tervezések, döntések, egyszóval *autonómia*.²² A hagyomány is közrejátszott ennek a szituációnak a létrejöttére, mivel Románia hagyományosan egy centralizált ország politikailag, és az 50-es években is tartó sztálinizmusban elképzelhetetlen volt bármiféle önkormányzatiság, mivel az autonómia, a központi kontroll legalább részleges hiányát jelentette volna, ami az állam-szocialista²³ rendszer logikájával összeférhetetlen volt.²⁴ Az autonómia konkrétan azt jelentette, hogy szabad volt magyarul beszélni és ügyeket intézni.²⁵

A Magyar Autonóm Tartomány végének a kezdete 1956 volt, mivel a magyar forradalomtól kezdve a román vezetés félni kezdett a romániai magyaroktól, annak ellenére, hogy Erdélyben nem történtek semmi féle konkrét események, de már az a pusztán tény, hogy az emberek megmozdultak, hallgatták a felszabadított budapesti rádiót, olvasták és terjesztették a magyar újságokat, hihetetlen módon elrettente a román

²⁰ Oláh Sándor: *A Magyar Autonóm Tartomány a Román Népköztársaságban. Vázlatos statisztikai betájolás, különös tekintettel a gazdaságra*. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005, 617.o.

²¹ Az „autonómia” fogalma kulcsfontosságú ebben a kontextusban. Az autonómiának a romániai kisebbségi jog történetében legalább három értelmezése van. Ez alatt érteni lehet a Magyar Autonóm Tartomány, majd a Maros - Magyar Autonóm Tartomány területi jellegű, az autonómiához közel álló közigazgatási formát, ugyancsak érteni lehet mindazokat az intézményeket, szervezeteket, amelyek főként az 1945 és 1948 közötti években létrejöttek, fennmaradtak. Míg az első a földrajzi alapon épül fel, addig a második a társadalmi, szervezeti, kulturális autonómia. Harmadik értelmezés lehet a romániai magyar társadalomban megfogalmazódott általános autonómia, amelyben a magyar kisebbség, az állami keretek megsértése nélkül, illetve azok között, megvalósítja saját öngazgatását.

²² Gagy József: *Magyar Autonóm Tartomány: egy centralizációs kísérlet. Hatalom, értelmiségek, társadalom*. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005, 419.o.

²³ Az állam-szocialista diktatúrákra négy dolog volt jellemző: a) Hatalomkoncentráció és egypártrendszer. Itt nem érvényesült a hatalommegosztás semmilyen formája, mivel az államszervezet egységesen a kommunista pártnak volt alárendelve, b) Centralizáció. A demokratikus centralizmus alatt egy erősen központosított államigazgatás kiépítése állt, c) Látszólagos választások. Habár ezek a rendszerek népi demokráciáknak vallották magukat, nem voltak azok. Végül az alkotmány is kimondta a pluralizmus teljes hiányát, mikor az RKP-t a társadalom vezető erejeként határozta meg, d) Az alapvető jogok deklaratív jellege. Az alkotmányokban lefektetett emberi jogokra vonatkozó szabályokat nem tartják be, elveszítve ezzel normatív tartalmukat.

²⁴ Dr. Varga Attila – Dr. Veress Emőd: *Román alkotmányjog*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2007, 110.o.

²⁵ *Autonómiamúlt. Mikor hivatalosan szabad volt magyarul beszélni*. Interjú Stefano Bottoni történésszel. <http://itthon.transindex.ro/?cikk=1989>

vezetést.²⁶ A végnek a kezdetét előrevetítette Arad és Bârlad tartományok a felszámolása, azért mert ezzel egy precedens teremtődött ami nem rögtön, illetve pár éven belül valósult meg, hanem rá majdnem egy és fél évtizedre, 1968-ban. A tartományok felszámolása mellett végbementek egyes rajonok az egyik tartománytól a másikhoz való csatolása is, ilyen történt Roman rajon esetében, mely Iași tartománytól Bákó tartományhoz csatoltak.

Az 1958-as szovjet csapatkivonások Romániából egy új fejezetet nyitottak a román politikában, abban a politikában, melyet eddig a sztálini kommunizmus jellemezett, a történelmi hagyományok elutasításának burzsoá jellegük miatt, egy nemzeti kommunizmus felé való orientációt, melyben a múlt tisztelete nagyobb helyet foglalt el nemzeti töltete miatt, újraértelmeződött a nemzetfelfogás és a nemzeti történetírás is. Ugyancsak ekkor a román tengerpartot is egy külön alegységbe szervezték, melyet Konstanca koordinált, és melyhez Techirgiol, Mangália, valamint Agigea, Ovidiu és Năvodari községek tartoztak.²⁷

1960 december 22-én Nicolae Ceaușescu előterjesztette a „területi és közigazgatási beosztásának megjavítására” vonatkozó törvénytervezetet., melyben „... a különböző rajonok és községek lakosainak a kérései alapján”²⁸ változásokat eszközöltek az 1952-es beosztáson, ami a fokozódó takarékoság és a nacionalizmus erősödése jegyében ment végbe. A tartományok száma 18-ról 16-ra csökkent a már említett tartományok felszámolása következtében. A Magyar Autonóm Tartománytól Sepsi és Kézdi rajont Brassó tartományhoz rendelték, viszont Sármás, Ludas és Dicső rajont Kolozs tartománytól a Maros – Magyar Autonóm Tartományhoz csatoltak. Ez még mindig magyar többségű volt ugyan, de felhígult a magyar nemzetiségi arány: az egyértelmű 77-20-ból 62-35 arány lett. Ez az átszervezés tulajdonképpen azt jelezte, hogy annak a politikának, melyet az '50-es évek elején Sztálin rákényszerített a román vezetésre, annak mindörökké vége.

²⁶ Uo.

²⁷ Săgeată, Dănuț Radu: *Deciziile politico – administrative și organizarea teritoriului*. București, Editura Top Form, 2006, 52.o.

²⁸ Fazekas János, ki egykoron a legmagasabb magyar beosztású kommunista vezető volt, Sarány István-Szabó Katalin: *Megyecsinálók* c. könyvükben arról számolt be, hogy Ceaușescu volt az aki „hazug okmányok”, ún. memóriumok alapján javasolta Dej-nek az azután bekövetkezett mosósításokat, valamint, azt is hogy ugyancsak Ceaușescu javasolta a Maros Tartomány elnevezést, a Magyar-t kifeléjtén, amibe Dej nem egyezett bele, kijavítván azt Maros – Magyar Tartományra.

Más területi le és hozzácsatolások is történtek, mint például Munténia keleti részén, ahol Fetești rajont Dobrogea tartománytól Bukaresthez rendelték, míg Măcin rajont Galați tartománytól Dobrogea tartományhoz csatolták. Áttértek a tartományok történelmi nevük használatára is, Nagybánya helyett Máramaros, Nagyváradból Krisána, Sztálinból újból Brassó, Temesvárból Bánát, míg a Magyar Autonóm tartományból Maros-Magyar Autonóm Tartomány lett.²⁹ (Függelék 2) A tartományok területe 10 és 20 ezer négyzetkilométer között váltakozott, míg a rajonok száma 151 volt, amiből a hét erdélyi tartományban 66. Ekkor jelentek meg az ország térképén első ízben az úgynevezett tartományi városok körzetei, amelyek a főváros, a tartományi székhelyek és más nagyobb, főként ipari jellegű városokon kívül magukban foglaltak több olyan városi és falusi települést is, amely szorosan kapcsolódott a központ életéhez.³⁰ Az ezután bekövetkezett periódust, 1961 és 1967 között viszonylagos nyugalom, csend, stabilitás jellemezte, azt leszámítva, hogy Gheorghe Gheorghiu Dej 1965 március 19-ei tudórakban való elhalálzásának következtében március 22-én az RMP Központi Vezetősége megválasztotta Nicolae Ceaușescut első titkárként.³¹

2.2 Sajátos visszatérés a megyerendszerhez – 1968

2.2.1. A megyésítés előkészítése és a megyék megalakításáról szóló vita: központi döntéshozási szintek

A megyésítés előkészítése, ennek a megszervezését és lebonyolítását különböző politikai tényezők, események előzték meg, illetve befolyásolták. 1965 július 19 – 24-e között tartották a párt IX. kongresszusát, melyeken új politikai, gazdasági, irányelveket fogalmazott meg a pártvezetés, valamint sor fog kerülni az ország közigazgatási - területi megszervezésének megreformálására, a falusi helységek szisztematizálására, valamint a nemzetgazdaság vezetése tervszerűsítésének javítására.³² A kongresszuson újból

²⁹ Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1947 – 1968*. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Csikszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005, 643 – 647.o.

³⁰ Molnár Jenő: *i.m.*, 94.o.

³¹ Deletant, Dennis: *i.m.*, 123.o.

³² Novák Csaba Zoltán: *Szocialista nemzet és kisebbség az RKP vezetőségének diskurzusában*. In: *Korunk*. Kolozsvár, XVII. évf., 2006/2, 67 – 68.o.

visszatértek a Román Kommunista Párt megnevezésre, továbbá új politikai, gazdasági, irányelveket fogalmazott meg a pártvezetés.

1967 július 14-én a Politikai Büro megfogalmazta a közigazgatási módosítások általános irányelveit, amelyek szerint a megye – mint az új közigazgatási egységként – kulturális és gazdasági szempontból egységes lesz. Az új megyehatárok meghúzásakor figyelembe veszik az illető térség településszerkezetét, és fontos kitétel volt, hogy minden megyének rendelkeznie kell egy pár fontosabb ipari létesítménnyel, illetve központtal. A megyésítés előkészítését külön bizottságok fogják végezni, amelyek különböző tervezeteket bocsátanak szakmai vitára.³³ Fő indokként felhozták a termelőerők múlttal szembeni magas fejlettségét, harmonikus területi megoszlását, Románia gazdaságföldrajzi térképének a megváltoztatását. Hivatkoztak továbbá a történelmi hagyományok gondosabb ápolására, a területrendezés feltételeinek a jobb biztosítására, a különböző térségek autarchikus, önálló fejlődésének az elősegítésére, valamint a nemzeti sajátosságok fokozatosabb figyelembe vételét.

1967 őszére a pártvezetés összeállított egy tervezetet, amit a Scânteia október 11-i száma ismertetett. Eszerint az ország területi – közigazgatási megszervezésének az alapjaira a megyéket, városokat és községeket helyezte. A tervezet szerint 40- 50 község alkotott volna 40 és 50 közötti új megyét, az átlagos községi lélekszámot 4500 és 5000 közöttire lesz tehető. Ugyancsak a tervezet szerint a megyéket a megyei közgyűlések fogják vezetni, végrehajtói hatalommal rendelkezve, amiket a városi, a municípiumi³⁴ és a községi közgyűlések fognak követni.³⁵

Az 1968-as területi-adminisztratív átszervezés során, habár nem bírt elsődleges jelleggel, jelen volt a nemzetiségi kérdés is, ez azonban redukálódott a Székelyföld (tömbmagyarság) adminisztratív felosztásának, a megyehatárok megvonásának a problémájára. Vitás kérdések merültek fel az előkészítési tárgyalások során, méghozzá, hogy biztosítják-e a Székelyföld számára az egységet, azt, hogy a többségben magyarok által lakott területek egy közigazgatási egységet képezzen-e, valamint az, hogy milyen szerepet fog kapni a térség az ország gazdasági fejlesztésében, az ipari beruházásokban,

³³ Uő: *A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában (1968)*. In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Somorja, Fórum Kisebbség Intézet, 2006, 407.o.

³⁴ Megyei jogú város

³⁵ *Scânteia*, az RKP Központi Bizottságának az orgánuma, 36 évf., 7489 szám, 1967 október 11, 1 – 2.o.

mivel a térség gazdasági elszigeteltsége integrációs problémákat, nehézségeket okozhat a lakosság körében. Itt tehát a Székelyföld kérdése kettős vonatkozásban jelent meg, mint adminisztratív kérdés és mint gazdasági kérdés.

Két tábor és két érvelési rendszer állítódott fel, az egyik tábor azt hangoztatta, hogy létre kell hozni egy nagy székely megyét, a másik meg, hogy egy kis székely megyét. A „nagy székely” megye mellett olyan vezetők sorakoztak fel, mint Ceaușescu, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer, Fazekas János érvként felhozva a magyar lakosságot, mint egy fontos lépésként a kisebbségi kérdés, és egyben kérések megoldására, orvoslására. A nagy székely megye ellenzői – Iosif Banc, a MMAT első titkára, és más bizottsági tagok – annak érdekében pártoskodtak, hogy a két déli székelyföldi rajont – Sepsit és Kézdit – Brassó megyéhez csatolják, érveikben gazdasági szempontokra és érvekre, érdekre hivatkoztak. Habár Ceaușescu igazat adott ennek az érvelésnek kijelentette, hogy ez a terv sem végleges, hiszen „magában a székelység körében is vannak ellenvélemények a térség hovatartozását illetően, de minden tényezőt figyelembe kell vennünk.”³⁶

A gazdasági vonatkoztatásban felvetődött Székelyföld kétségbeejtő gazdasági helyzete amit a különféle ipari beruházások, fejlesztések hiánya okozott. Alexandru Drăghici azon a véleményen volt, hogy „ha valóban fel akarjuk számolni azt a gettót – Székelyföldet -, iparosítanunk kell”.³⁷ Drăghici ugyancsak kifejtette, hogy a párt mindaddig nagyon keveset tett a térség gazdasági fellendítéséért, pedig ez lenne a nemzetiségi kérdés megoldásának a kulcsa: „az iparosítást kellene prioritásként kezelnünk, hisz ez az egyetlen módja a nemzeti elnyomás megszüntetésének.”³⁸ Természetesen, hogy a Székelyföld gazdasági lemaradását a párt rovására író véleményt elutasították, még Fazekas János is, aki azzal érvelt, hogy más régiók is abban a helyzetben vannak, ami Ceaușescu véleményét is képezte. Ebből kifolyólag beruházásokat ígért az érintett megyéknek.³⁹ Itt érdekes megjegyezni, hogy annak ellenére, hogy a Magyar Autonóm Tartomány lakossága, mint a létrehozandó nagy vagy kicsi székely megye jogelődje, 1950 – 1959 között az ország lakosságának 4,2 %-át

³⁶ Novák Csaba Zoltán: *A megyésítés előkészítése(...), i.m., 410 – 411.o.*

³⁷ Uo.

³⁸ Uo., 412.o.

³⁹ Uo., 413 – 414.o.

képezte, a fejlesztésre szánt pénzek csupán 2,7%-át kapta meg. Mindeközben Bukarest közel 20%-ot kapott, Bákó 12%-ot, Ploiești 10%-ot, Vajdahunyad körülbelül 9%-ot a vaskohászat, illetve a bányák fejlesztése miatt. Az egyedüli nagymértékű befektetés a MAT-ban az a gyulakutai hőerőmű építése volt szovjet mintára, szovjet szakemberek felügyelete mellett. Beszédesebb tény az is, hogy a magyar lakosság zömével rendelkező erdélyi 5 tartomány (a MAT, Nagyvárad, Kolozsvár, Nagybánya és az akkori Sztálin tartománynak nevezett Brassó) akkor a beruházások alig 17%-át kapta.⁴⁰

A Központi Párt- és Állami Bizottságnak a megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó végső tervezet 1968. január 14-én jelent meg az ország közvéleménye előtt, a *Scânteia*, valamint más, helyi sajtó orgánumok első oldalán (Függelék 3).⁴¹ Eszerint, a felosztás során figyelembe vették a térség földrajzi, gazdasági adottságait, a lakosság etnikai összetételét és a kulturális, történelmi hagyományokat, és az illető térség településszerkezetét. A megyék kisebbek lesznek a létező tartományoknál, és arra törekedtek, hogy az új megyék egy gazdaságilag, szociális-kulturális szempontból komplex egységet alkossanak, amelyek iparral rendelkező városokat foglaljanak magukba. A megyék elnevezésükénél figyelembe vették a hagyományos elnevezéseket, a municípiumok kijelölésénél pedig, figyelembe vették az illető város gazdasági, társadalmi, politikai, tudományos fejlettségi szintjét.

Látszólag a nagy székely megyét képviselők akarata győzött, mivel a tervezett Hargita megye területe 7680 négyzetkilométer ami az átlagnál nagyobb területű lenne, és 376 ezer lakossal rendelkezne, Csíkszereda központtal, amely Sepsiszentgyörgynél és Székelyudvarhelynél is kisebb város volt. A tervezett megyehatár északon a Gyergyóimedencével kezdődött, délen pedig Kézdi és Sepső rajonnal zárult. A létesítendő megyéket hegy- és dombvidéki, hegy – domb - síksági, domb és síkvidéki megyékként voltak osztályozva. A tervezet biztosította az együtt élő nemzetiségek számára az anyanyelv használatát a helyi, állami közigazgatásban, iskolákban és kulturális intézményekben.⁴²

⁴⁰ *Autonómiamúlt. Mikor hivatalosan szabad volt magyarul beszélni.* Interjú Stefano Bottoni történésszel. <http://itthon.transindex.ro/?cikk=1989>

⁴¹ . *Scânteia*, az RKP Központi Bizottságának az orgánuma 37 évf., 7582 szám, 1968 január 14, 1.o.

⁴² Uo

2.2.2. A megyésítés előkészítése és a megyék megalakításáról szóló vita: helyi döntéshozási szintek

A tervezet megjelenése és a végleges döntés meghozatala között, míg az ország egyes vidékeinek a lakossága passzívan figyelte végig az eseményeket, addig a központi és a vidéki, helyi érdekcsoportok között intenzív lobbizás folyt a megyehatárok, megyeközpontok számukra kedvező megváltoztatására. A pártvezetés befolyásos tagjai és a vidéki elit folyamatosan megpróbálkozott az általa képviselt régió minél előnyösebb közigazgatási besorolásával. Így merült fel a Galați és Brăila térség két megyére való felosztása, Szilágy megye létrehozása a túl nagy kiterjedésű Kolozs megye rovására, valamint az észak-moldovai térség közigazgatási felosztása és az így létrehozott egységek elnevezésében.⁴³

A kolozsvári, suceavai és galați-i regionális viták mellett továbbra is szerepet kapott a nemzetiségi kérdésként is kezelt Székelyföld-vita. Ezen belül a tervezet megjelenése után Csíkszeredában spontán tüntetés kezdődött ennek a városnak a megyeközponttá való nyilvánítására. A dolgozók küldöttséget menesztettek a pártvezetés elé, amelyet fogadott, is Ceaușescu személyében. A meghallgatáson a küldötteknek sikerült meggyőzniük igazukról a pártvezetőt, ami akkor hallatlan és óriási sikernek számított, hiszen már az meglepetésnek szolgált, hogy legfelsőbb szinten fogadták és számolhattak be sérelmeikről.

A másik fontos helyi vita tényezőt Seps-i és Kézdi rajon hovatartozása: Brassó-Hargita vagy egy „külön megye” létrehozásának a vitája képezte. Míg az előbbinek a tétje az új megyeközponti város kijelölése volt, ami nagyarányú befektetésekkel járt volna, addig az utóbbinak az volt, hogy továbbra is Brassó gazdasági körzetében tartozzon-e, mint munkaerő elszívó tényezőként a térségben, vagy a Hargita megyéhez való tartozás, illetve esetleg egy új, a régi Háromszék megye helyett létesítendő megyéhez tartozzon-e. A párt által elfogadott tervezetben Brassó megye egészen Székelykeresztúrig nyúlt volna fel, ami visszas érzéseket szült a Hargita megyéből kívül maradt vidékeken. Heves viták kezdődtek el a megye a két rajon hovatartozásának a meghatározására.

⁴³ Novák Csaba Zoltán: *A megyésítés előkészítése(...)*, i.m.,414.o.

A tervezet, mely szerint a történelmi Háromszék Hargita megyéhez tartozott volna hamis volt, mivel Sepsí rajonból Hídvég, Árapatak, Bölön, Nagyajta, Illyefalva Uzon, Nagyborosnyó, és Papolc Brassó megyéhez rendelődött volna alá. Továbbá a Kovászna – vajnafalvi, és zabolai juhászok legelői, melyek Kommandó környékén voltak például Brassó megyéhez kerültek volna, ahogyan Kovászna-Vajnafalva is. Itt nyilvánvaló volt a provokatív szándék, a vajnafalvi juhászok ösztönösen lázadni kezdtek majd, egy semmivel sem indokolható új megyehatár kialakítása miatt.⁴⁴ Mivel a brassói vezetés, Gheorghe Pană-val - Brassó tartományi első titkár - az élen nem érte be ezeknek a falvaknak a bekebelezésével, Vasile Patilineț, Központi Bizottsági titkár, valamint Szász József, a brassói szervezési osztály helyettesével, és Sántha Károly Sepsí rajon első titkárának a segítségével megindították a Brassó megye melletti harcot, mindezt Ceaușescu tudtával és támogatásával.⁴⁵ Emellett Brassóból nagyon sok „agitátor”, felbujtó érkezett, akik ellepték Háromszék déli részét, Sepsí és Kézdi rajont. Ezek a „nagy Hargita megye” ellen uszítottak, és Brassó határát egészen Tusnádig, sőt, amint utólag kiderült, Csíkszentmártonig akarták felvinni. A brassóiak főleg a román lakosság körében bujtogattak, de a magyarokat is győzködték, sok esetben sikerrel, azzal, hogy Brassó megye vonzata olyan nagy, a történelmi – gazdasági - kereskedelmi kapcsolatok olyan erősek, hogy ennek a vidéknek természetesen oda kell tartoznia.⁴⁶ Úgy gondolom, hogy ennek a cselekedetnek a háttérében nemcsak a román nacionalizmus állt, hanem az is, hogy Fazekas Jánosnak a Hargita megyei tervezetét megfűrjék, illetve szabotálják.

A felvetődött két tervezet 1968 januárjában és februárjában felforrósodott hangulatot teremtett nemcsak a Sepsí és Kézdi rajon vezetésének az élén, hanem ezeknek a lakóinak a körében is. Az egyik első kézdi rajoni megyésítési vitán, amelyen Vasile Patilineț, Központi Bizottsági titkár is résztvett elhangzottak különböző érvek amellet, hogy miért nem jó a Fazekas-féle terv. Ekkor kezdődött el az első ellenállás kibontakozni a rajoni vezetés körében, hiszen Sylvester Lajos rajoni főtanfelügyelő értekezésében a Fazekas-féle javaslat mellett érvelve felvázolta Székelyföld történelmi, gazdasági,

⁴⁴ Sylvester Lajos: *Aki farkassal tart, annak vonítania kell?* In „Háromszék”, XIV. évf., Sepsiszentgyörgy, 2004 szeptember 1, 6.o.

⁴⁵ Sarány István - Szabó Katalin: *Megyeicsinálók*. Csíkszereda, Státus Könyvkiadó, 2001, 18.o.

⁴⁶ Sylvester Lajos: Uo.

kulturális, nyelvi, nemzetiségi és adminisztratív együvé tartozásának szükségességét, vagyis azt, hogy miért nem Brassó megyéhez kellene csatlakozni. Sylvester felszólalását megerősítette Czompó Irén a kézdívásárhelyi tanítóképző igazgató-tanárnőjének a kiállása, aki igen nyomós gazdaságföldrajzi érveléssel a „Nagy-Hargita megye” ügyének képviselője mellett foglalt állást. A 31 résztvevőből 29 mondott nemet, illetve tartózkodott a Fazekas-féle terv kiállása mellett.⁴⁷ Ezek után a tartományi tanfelügyelőségi hatóságok kiküldték a Kézdi rajoni tanfelügyelőségi szakembereket Felső Háromszékre iskola látogatásra, alapellenőrzésekre, azért, hogy ne tudjanak ők is kommunikálni Alsó Háromszék, Sepsí rajon irányába a Fazekas-terv mellett, ne tudják befolyásolni az ottani történeteket.⁴⁸ Viszont, azzal, hogy a rajoni tanügyi osztály apparátusát ellenőrzésekre küldték az ellenkezőjét érték el, mivel azokban az iskolákban ahol jártak, sikerült a Fazekas-terv melletti kintartásra buzdítaniuk az iskolaigazgatókat, indirekt módon, pedig a falvak, községek lakóit. Ennek az eredménye az lett, hogy az elkövetkező falugyűléseken a lakosok a Fazekas-terv mellett foglaltak állást, növelve az ellenállást a brassói tartományi vezetés tervével szemben.⁴⁹

Közben a rajoni vezetés - Szász Domokos, Simó Sándor, Stemmer József és társaik - a helyi és a Fazekas-féle vonal, nyomására teljes méltósággal álltak Székelyföld egységének megmentése mellé. Ezt bizonyítja az az eset is, amikor Szász Domokos Sylvester Lajost magához hivatva, a pártszékház padlásfeljárójánál – tudta, hogy lehallgatták- suttogva magyarázta, hogy küldjön szintén embereket Alsó Háromszékre, hogy „világosítsuk fel” az embereket, tartsanak ki a tervezett Hargita megye mellett.⁵⁰ Az is kitudódott, hogy a tartományi vezetés a Háromszékről elszármazott románokat, és magyarokat is visszaküldte, hogy „meggyőző” munkát folytassanak a lakosság körében, természetesen, Brassó megye mellett.⁵¹ Mindezek az események azt igazolják, hogy a „csata” a két rajonért élesbe ment, melyben szinte minden módszert felhasználtak, legfőbbképpen a brassói tartományi pártvezetés, a falvak

⁴⁷ *Interjú Sylvester Lajossal*, 74 éves, Alsócsernátonban született. Az interjú készült Sepsiszentgyörgyön, 2008 március 26-án. (Interjú jelen dolgozat készítőjének a tulajdonában van)

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

és a rajoni vezetés támogatásának a megszerzésére, de végül is a rajoni vezetés és falvai a Fazekas-terv mellett álltak ki.

Sepsi rajon esete viszont különbözött, mivel a rajoni vezetés Sántha Károly első titkárral az élen nyíltan a brassói tartományi vezetés mellé állt. A lakosság spontán gyűléseket tartott a vállalatokban, népgyűléseket a falvakon, melyen kihangsúlyozták, hogy a javasolt területi átszervezést nem hajlandók elfogadni. Ennek következtében a pártvezetés elhatározta, hogy a felvilágosító, és ún. „meggyőző munka” után szavazás alá bocsátják a döntést, így mindegyik község maga döntve el jövődöbéli hovatarozását. Gyűlések és ellengyűlések sora vette kezdetét.

Szakemberekből és a jelentősebb intézmények vezetőiből összehívott tanácskozáson, melyen részt vett Gheorghe Pană és Vasile Patilineț, melyen az utóbbi a következőket mondta: a megyésítés nem azt jelenti, hogy a régi megyéket visszaállítjuk. Azokat ugyanis – szerinte - a földesurak és kizsákmányolók alkották meg saját céljaik szolgálatára, mi természetesen új típusú, szocialista megyéket kívánunk létrehozni.⁵² Közben nemcsak felsőbb szintű tanácskozások vették kezdetét, hanem megkezdődtek a sepsiszentgyörgyi vállalatokban is a gyűlések. A textilgyári gyűlésen egyöntetűen a Hargita megye terv mellett álltak ki, melyet a rajoni pártbizottsági gyűlésen felszólaló Hegyi Zoltán igazgató a munkásság megbízásából kijelentette, a textilgyári munkások Hargita megyéhez való tartozásuknak a szándékát.⁵³ Már a januári gyűléseken kezdtek elhangzani olyan hangok, melyek egyik változatot sem pártolták. Egy ilyen gyűlésre emlékszik Kónya Ádám,⁵⁴ amelyen Völgyesi András színházi rendező Háromszék természeti adottságaira, gazdasági múltjára hivatkozva egy önálló megye mellett foglalt állást, akárcsak az utána következő Forrai Ferenc színész is.⁵⁵ A Hargita megye pártolói mellett az egészségügyi dolgozók, a tanügyiiek, a színházi dolgozók, az értelmiség sorakozott fel.

⁵² B. Kovács András interjúja Cziko Árpád, volt megyei alelnök, és Nemzeti Bank vezérigazgatójával. In B. Kovács András: *Szétsabdalt Székelyföld. Háromszéki helytörténeti írások*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006, 127.o.

⁵³ Uo., 128.o.

⁵⁴ Kónya Ádám (1935 -) 1962 – 1972 között a sepsiszentgyörgyi pionírház vezetője, 1990 – 2002 között a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója volt, 2004 – 2008 között városi tanácsos.

⁵⁵ B. Kovács András interjúja Kónya Ádámmal. In B. Kovács András: *Szétsabdalt Székelyföld. Háromszéki helytörténeti írások*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006, 136 – 137.o.

A helyi közvélemény nem értett egyet, illetve nem támogatta a két rajon Brassó megyéhez való csatolását. Ennek a segítségére a bukaresti pártvezetésből is érkeztek támogató, biztató, ellenálló hangok is. Alexandru Drăghici belügyminiszter felesége Cziko Márta volt, Cziko Árpád⁵⁶ unokahúga. Mikor ezek Sinaian üdültek, felesége Drăghici kérésére leutazott Háromszékre unokaöccse meglátogatására. Ezen a látogatáson átadta Drăghici üzenetét, mely szerint ne engedjék semmi áron se Székelyföld feldarabolását, valamint, hogy Székelyföld egyben tartásának a Központi Bizottságban is vannak és lesznek Drăghici személyében támogatói, de az ő fellépésük csak akkor lehet eredményes, ha ennek van székelyföldi tömegbázisa.⁵⁷

A pártvezetés nem számított ekkora ellenállásra, mire Király Károly⁵⁸ küldték le kivizsgálásra, megoldás, illetve javaslatok megfogalmazására. Király Károly javasolta még egy megyének a megszervezését, amivel Koppándi Sándor, aki a párt központi propaganda osztályán dolgozott, egyetértett, akárcsak Ceaușescu is. Az új megyei közigazgatás megalakításával is Királyt bízták meg. Egy hét alatt választotta ki a vezető kádereket, teljes körű felhatalmazást kérve és kapva ezek kiválasztására.⁵⁹

Kovászna megye létrehozását, többi más, új megye megalakulásával együtt (Szilágy, Mehedinți, Brăilea és Galați) 1968 február 14-én az RKP plenáris ülésén fogadták el. Ugyancsak ezen a gyűlésen került sor Csíkszereda, mint Hargita megye székhelyének a kijelölése a tervezett Székelyudvarhely helyett. 1968 február 16-án a Scânteia főoldalán közölte Nicolae Ceaușescu expozéját a Nagy Nemzetgyűlés rendkívüli ülésszakán az új területi-adminisztratív reformról, kijelentette: „A közigazgatási-területi megszervezés javítása biztosítja a demokratikus centralizmus elvének hatékonyabb alkalmazását, megteremti azokat a feltételeket ahhoz, hogy az államhatalom és a közigazgatás helyi szerveinek egész tevékenysége magasabb fokra emelkedjék (...)”

⁵⁶ Cziko Árpád (1927 -) közgazdász, 1950-ben végzett a Bolyai TE-n, 1955 – 1959 között a Beruházási Bank sepsiszentgyörgyi fiókjának az igazgatója, 1959 – 1969, és 1975 – 1987-es nyugdíjazásáig a Román Nemzeti Bank megyei fiókjának az igazgatója, 1969 – 1975 között a Kovászna megyei Néptanácsának gazdasági alelnöke volt.

⁵⁷ Sylvester Lajos: *Aki farkassal tart, annak vonítania kell?* In „Háromszék”, XIV. évf., Sepsiszentgyörgy, 2004 szeptember 1, 6.o.

⁵⁸ Király Károly (1930 –) munkáscsaládból származik, és dél-erdélyi elemibe járt. 1945-ben Marosvásárhelyen belépett ácsinasként a kommunista ifjúsági mozgalomba, 1949-től KISZ funkcionárius, 1955-ben Bákó tartományi titkár, 1955-1957 között a moszkvai Komszomol főiskolán tanul. 1957-1965 között a MAT Ifjómunkás Szövetségének a titkára, majd 1968-1972 április 1-ig Kovászna megye első titkára volt, majd 1990-1992 között RMDSz-es szenátor volt.

⁵⁹ Király Károly: *Nyílt kártyákkal. Önéletírás és naplójegyzetek.* Budapest, Nap Kiadó, 1995, 22.o

Ceaușescu bejelentette, hogy a 35 tervezett megye mellé, még 4 megyét: Mehedinți, Brăilea, Szilágy, és Kovászna megyét hoznak létre, utóbbit Sepsiszentgyörggyel, mint megyeközpont.⁶⁰ (Függelék 4) Következésképpen, az 1968 február 17-ei 2-s számú törvény értelmében visszaállították a megyerendszert, de a két világháború közötti 58 megye, valamint a 16 tartomány helyett, 39 megye lett létrehozva. (Függelék 5) Az újabb felosztás a helyi önkormányzatok feletti központi ellenőrzés célját szolgálta, az átmeneti láncszemek kiiktatása révén, mely a kompetenciák párhuzamosságát vonta maga után.⁶¹

Habár nem nevezhető nemzetiségpolitikai kulcskérdésnek, inkább regionális jellegűnek, mégis jelentős tényező a nemzetiségi politikában, hogy születik kompromisszum a magyarság egy részét érintő kérdésben is. Nem jött létre a nagy székely megye, de a két rajon nem került Brassó megyéhez, hanem egy kisebb, de magyar többségű megyébe tömörült. Ebben az esetben, ha csak mérsékelten is, de a nemzetiségi kritériumok megelőzték a gazdaságiakat, ami egy sikerként könyvelhető el, már csak azért is mert akárcsak Csíkszereda esetében is, itt is egy alulról jövő kezdeményezést fogadott el a pártvezetés.

3. Az új közigazgatási egység – Kovászna megye: alakuló gyűlés, városainak és a megyéhez tartozó települések határainak a meghatározása

Február 17-én az Állami Magyar Színház termében került sor az RKP Kovászna megyei bizottsága és a megyei ideiglenes néptanács alakuló ülésére, amelyen részt vett a központi vezetés részéről Vasile Patilineț a KB titkára, aki az ülést vezette is. Sátha Károly, volt Sepsi rajoni első titkár előterjesztette a 77 állandó, és 16 póttagból álló megyei bizottság tagjainak névsorát. Érdekes adat, hogy a 93 előterjesztett személy közül 1 lett párttag augusztus 23-a előtt, 19 1944 – 1948 között, 48 1952 – 1960 között, 23 1961 – 1965 között, és 2 személy 1965 után lett párttag.⁶² . Az ülészak résztvevői nyílt

⁶⁰ Scânteia, *az RKP Központi Bizottságának az orgánuma*, 37 évfolyam, 7615 szám, 1968 február 16-i szám, 1 – 2.o., *Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România*. In Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*. Rapoarte, cuvântări, articole, ianuarie 1968 – martie 1969. Bukarest, Editura Politică, vol. 3, 1969, 5 – 10.o.

⁶¹ Săgeată, Dănuț Radu: *i.m.*, 54.o.

⁶² Arhivele Naționale Direcția Județeană Covasna (Országos Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága, továbbiakban ANDJ Covasna) fond Comitetul Județean Covasna al PCR (a Román Kommunista Párt Kovászna Megyei Bizottsága, továbbiakban CJC-PCR), dos. 1/1968, 1 – 5. f.

és egyhangú szavazással megszavazták a megyei pártszervezet vezető szerveit, az ideiglenes megyei néptanács tagjait, elnökének pedig Király Károlyt. Első alelnöknek Dragoş Ioant, további alelnököknek meg Máthé Istvánt, Török Áront, László Gyulát, titkárnak pedig Györgyjakab Miklóst. A megyei párt büro élére szintén Király Károlyt választották. Stanca Constantin szervezési ügyekért, Sánta Károlyt propaganda ügyekért, Szász Domokos pedig gazdasági ügyekért felelős titkárnak választották meg.⁶³ Az ülés végén Király Károly beszédében méltatta az ország új területi-adminisztratív felosztását, beszámolva arról, hogy az új megye 177. ezer lakosú, melyből 141. ezer magyar, míg 34. ezer román.⁶⁴ Vasile Patilineţ beszédében amellet, hogy dicsérte a párt és a pártvezető nagy tettét, az új területi – közigazgatási felosztást, annak a pozitívumait, a következőket mondta: „ (...) sem én, sem Fazekas elvtárs nem vagyunk hibásak ennek a megyének a létrejöttével. Hibás – ha lehet azt mondani, hogy hibás -, vagy jobban mondva az érdem azoké, akik hozzájárultak ennek a létrejöttére, vagyis csak önök.[Kézdi és Sepsí rajon vezető káderei – K.K.L.] Ezt azért mondom, mert *ez úgy történt, ahogyan történt*, és a tettek megindokolták Kézdi és Sepsí rajon lakosainak a jogos kérelmét egy új megye létrehozására.”⁶⁵ Ezt a kijelentését mint szemrehányásként, de dicséretként is értelmezheték a jelenlévők. Tény az, hogy mindez egy olyan személytől hangzott el, mely nemhogy nem akarta a két rajon Hargita megyéhez való csatolását, hanem azért állt ki, hogy ezek Brassó megyéhez legyenek csatolva.

Rövid időre a megyei néptanács, és megyei párt bizottság megalakulása után a megyei vezetés rátért a megye, városok, és községek határainak a meghatározására. Egy bizottság lett fel állítva március 9-én különböző szakterületen jártas személyekből, melynek kompetenciái közé tartozott jelentés elkészítése, melyben a városok és községek határát, összetételét kellett, hogy megállapítsa.⁶⁶ Gyűlések és konzultálások hada kezdődött el falvakon, városokon, mely a párt demokratizmusát volt hivatott propagálni, habár ezek szinte mindig megszokott formában zajlottak.

⁶³ Uo., 7 – 11. f.

⁶⁴ Uo., 14. f.

⁶⁵ Uo., 33. f.

⁶⁶ Király Károly, Stanca Constantin, Dragoş Ioan, Máthé István, Györgyjakab Miklós, Sztakics István, Haim Sándor, Birt Aurel, Săliştean Nicolae, Szász Károly, Murza Nicolae, Székely Zoltán, Kozák Kálmán, Tănăsoiu Emil, Bălint Gyula, Daia Tudor, Moldovean Nicolae, Péter Sándor. ANDJ Covasna, fond CJC-PCR, dos. 7/1968, 16 – 17. f.

1968 április 20-án a Megyei Tükör „A megyei párt- és állami bizottság javaslatai Kovászna megye városainak és községeinek meghatározására” címmel mutatta be a tervezetet. Eszerint, a bizottság a meglévő három város mellé – Sepsiszentgyörgy, Kovászna, és Kézdivásárhely – javasolták Bodzaforduló várossá nyilvánítását is, három falvával (Brădeț, Floroia, Scrădoasa). A községeket illetően 33 község létrejöttét javasolták, melyből Bárkány, Szitabodza és Kommandó városi alárendeltségű lett volna. Továbbá javasolták pár falvak elnevezésének a törlését a névjegyzékből, mivel azok összeolvadtak más falvakkal, illetve községközpontoknak a megváltoztatását, például Mikóújfalu helyett Málnás, Árapatak helyett, pedig Előpatak-ot javasolták.⁶⁷

A bizottság május 15-ei jelentésében már némi változás volt tapasztalható az előző tervezethez képest. Eszerint ,a bizottság a tervezetthez képest kiemelte Barót-ot a községek sorából, és előterjesztette várossá való nyilvánításához, a meglévő négy mellett, amivel 20%-ról 31%-ra növekedett a megye városlakóinak a száma.⁶⁸ Továbbá Baróthoz rendelték, de megtartva önálló jellegüket, Bibarcfalvát, Bodost, Köpecet, Miklósvárat, és Felsőrákost.⁶⁹ A javaslatot – akárcsak Bodzaforduló esetébe – a végbement fejlődéssel, a felépült és a felépítendő gyárak, bányák által teremtett lehetőségekkel magyarázták.

A jelentést a május 16-án plenáris gyűlésen összeült megyei néptanács, valamint a megyei párt bizottság tárgyalta meg. Megalapozottnak ítélték a jelentésben javasolt Barót várossá való nyilvánítását, és a falvaknak a hozzárendelését, továbbá nem megalapozottnak ítélték, ezért elutasították azt a javaslatot, mely szerint Bölön Nagyajtához tartozott volna, és külön községként megtartván Bölönt. Elutasították Esztelnek községközponttá való nyilvánításának a kérését, azt is nem megalapozottnak ítéelve azt, mivel nem rendelkezett a megfelelő adottságokkal.⁷⁰ A községek átlag kiterjedése 6870 ha, lakóinak száma pedig 3701 lett. A lakosok száma szerinti felbontás alapján, a községek többsége 2000 – 4000 közötti lakos volt, a kevesebb hányada 4000 – 7000 közötti volt, míg 1 rendelkezett 2000 lakos alatt. A községközpontok meghatározásánál figyelembe vették a politikai, szociális – kulturális, gazdasági tevékenységüket, a jövőbeli fejlődési lehetőségeket, valamint azt, hogy a központ

⁶⁷ *Megyei Tükör* - Az RKP Kovászna megyei bizottsága, és az ideiglenes megyei néptanács lapja, I évf., 9 szám, 1968 április 20, 1.o., ANDJ Covasna, fond CJC-PCR, dos. 2/1968, 90 – 97. f.

⁶⁸ ANDJ Covasna, fond CJC-PCR, dos. 2/1968, 72. f.

⁶⁹ Uo., 77. f.

⁷⁰ Uo., 118 – 122. f.

ténylegesen is a község központját képezze. Málnás és Előpatak kivételével, melyek Mikóújfalu és Árapatak községek neveit cserélték, a többségnek az elnevezése megmaradt, 23 helységnevet töröltek a jegyzékből a falvak összeolvadásának következtében, Felső és Alsó Csernáton felvette a Csernáton nevet, Valea Brădețului pedig felvette a Norișor nevet.⁷¹ Sepsiszentgyörgyhöz rendelték alá Kilyén falvát, azzal érvelve, hogy a város zöldségellátója, ami igaz is.⁷²

A Bukarestbe beterjesztett határozatot május 27-ei keltezéssel Ilie Verdeț a Minisztertanács elnöke egyetlen szakaszban elhatározta Kovászna megye városainak és községeinek közigazgatási – területi körülhatárolását, valamint bizonyos városoknak municipiumokká való szervezését, határozat mely a helyi sajtóban is megjelent.⁷³ Ezzel a határozattal a megye városai és községei bekerültek az országos jegyzékbe.

4. Az új közigazgatási egység – Kovászna megye: kezdetleges ellátási gondok, nehézségek

Kovászna megye megalakulása új kihívást jelentett a vezetők számára szervezési téren. A megye lakosainak ellátásának a problematikája is a megyei vezetés kompetenciái közé tartozott. A megye megalakulása után jelentkeztek a lakóság legfőbbképpen élelmiszerral való ellátási zavarok. Ebből a helyzetből kifolyólag a megyei kereskedelmi ügyosztály, az állami kereskedelmi ügyosztállyal karöltve márciusban ellenőrzések hadát végezve az egész megye területén vizsgálta a gazdasági egységeket, annak működését, illetve felszereltségét, és állományát.⁷⁴ Az ellenőrzések során megállapították, hogy, a leszerződött áruk mennyisége nem elégséges, ezek nem fedezvén a lakosság igényeit. Olyan árucikkekből volt hiány, mint a hús készítményekből, hagyma, zeller, petrezselyemzöldből, borokból, különböző hal, hús, és pástétom konzervekből, tejtermékekből, zsírból, kávéból, tojásból, péktermékekből, citromból, befőttesekből, fahéjból. Nem élelmiszerekből is hiány volt tapasztalható, mint lepedőkből, szőnyegből, újszülötteknek való kellékekből, gyerekcipőkből, varrógépekből, rádió-, és mangnetofón-

⁷¹ Uo. 123 – 125. f.

⁷² Uo. 126 – 131. f.

⁷³ *Megyei Tükör* - Az RKP Kovászna megyei bizottsága, és az ideiglenes megyei néptanács lapja, I évf., 16 szám, 1968 május 28, 1.o.

⁷⁴ ANDJ Covasna, fond CJC-PCR, dos. 6/1968, 50. f.

készülékből, fajanszból, és porcelánból, mosóporból, égőkből.⁷⁵ Érezhető volt a hiány a különböző építőipari anyagokból is, úgy városban, úgy falvakban, mint cement, téglák, fa.

A falusi helységekben végzett ellenőrzések során kiderült, hogy olyan használati cikkek is hiányoznak a szövetkezeteknél, melyek a falvak felemelkedését szolgálják, és melyek különböző raktárakban feltalálhatóak voltak, mind például motorbiciklik, biciklik, mosógépek, tévék, hűtők, rádiók. A nagybaconi szövetkezetnél megállapították, ezen cikkek hiányát, az ügyintéző nem tudván, mi a garancialevél. Továbbá, Bibarcfalván egy rádiókészüléket, egy biciklit, találtak az ellenőrök, megállapítván, hogy az üzletet rosszul vezetik, hogy a vargasi üzlet kenyérellátása gyenge, akkor amikor a baróti pékség könnyen biztosítani tudná az áruellátást. Egyes települések üzlethelyiségei habár rendelkeztek a megfelelő árukészlettel, például különböző konzervekkel, 48 zsák malé liszttel, ezeknek a többsége már lejárt szavatosságú volt, mivel 1963 – 1965 közötti terméskből származtak.⁷⁶

A lefolyt ellenőrzés megállapította, hogy a különböző gazdasági egységeket gyengén vezetik, mai szót használva, „menedzselnek”, a szolgáltatások hagynak maguk után kívánnivalókat. Viszont a raktárokkal, a raktározással, és az elosztásokkal, szétosztásokkal is akadtak problémák. Továbbá megállapították, hogy a megyei egységeknek különböző tartozásai vannak a brassói ellátókkal szemben, következésképpen nem veszik, nem vehetik át az árut, ami természetszerűleg, a városi és a falusi üzletek termékhiányához vezetett.⁷⁷

Az észlelhető hiányok enyhítésére javasolták a Sepsiszentgyörgyi húsfeldolgozó üzem kapacitásának a növelését, a vágóhidat, és az eszközök modernizálását, egy hűtőket, üdítőket, és jeget előállító egység létrehozását, azért, hogy fő szezonban ezek a termékek hiányozzanak. Javasolták a megyei raktárak, és üzleti egységek raktárainak a növelését, ezzel függetlenítvé magukat Brassótól. Felhívták a figyelmet a jobb kommunikációra és kapcsolattartásra az ellátók és forgalmazók között, azért hogy ne halmozódjanak fel fölösleges árukészletek, illetve, hogy az áruforgalom

⁷⁵ Uo., 51. f.

⁷⁶ Uo., 51 – 52. f.

⁷⁷ Uo., 53 – 54. f.

zökkenőmentesebben zajlódjék le.⁷⁸ 1968 további részében több ellátási problémát nem jelentettek a hivatalos szervek, ennek nyomát nem találtam kutatásaim során.

5. Az új közigazgatási egység – Kovászna megye: a tervezett gazdasági fejlesztés paraméterei 1968-ban

Már a megyésítési előkészítő vitákon fontos szerepet játszott a székelyföldi térség gazdasági elmaradottsága, a különböző gazdasági, ipari fejlesztéseknek a hiánya. Maga Drăghici azon a véleményen volt, hogy csak iparosítással lehet ezt a „gettót” felszámolni, ezért kiemelkedően kellene foglalkozni a térség gazdasági felzárkóztatásával ipari fejlesztések, beruházások útján. Ceaușescu igazadat adott, egyetértett érvelésével, ezért már akkor fejlesztéseket ígért ennek a térségnek, amit aztán hivatalosan is felvállalt és bejelentett február 15-ei expozéjában: „a mostani ötéves terv alapján előirányzott befektetések lehetővé teszik néhány ipari létesítmények létrehozását és fejlesztését” többek között Kovászna és Hargita megyében.⁷⁹

Király Károly első titkár már az alakuló gyűlésen befektetésekről beszélt: „Kovászna megye a jelenlegi öt éves terv időszakában több mint 280 millió lejt kap beruházásra, új objektumok épülnek a megye helyiségeiben, például Sepsiszentgyörgyön növekszik az Oltul üzem [textilgyár- K.K.L] termelési kapacitása, Kézdivásárhelyen készruhágyár és keményítő gyár épül.”⁸⁰ Vasile Patilineț a KB titkára beszédében a beígért központi fejlesztések mellett egy mozi felépítését ígérte Sepsiszentgyörgyön, sertéstelep létrehozását Uzon községében, továbbá ígéretet tett, hogy közbenjár Moga egészségügyi miniszter mellett a kovásznai szívkórház modern készülékekkel való ellátásáért. Továbbá kiállt Kovászna városa mellett, mondván, hogy többet érdemel.⁸¹

Tény az, hogy Kovászna megye tényleg többet érdemelt, mint amennyit kapott, több pénzt, több gyárat, több lakásokat. Elég ha a statisztikai adatokat nézzük meg Kovászna megyének a fejlettségével kapcsolatban, kiderül, hogy mennyire igaza volt Drăghicinak. Ezek szerint a megyei leosztásban az országos befektetéseknek szánt

⁷⁸ Uo., 49. f.

⁷⁹ Nicolae Ceaușescu: *i.m.*, 12.o.

⁸⁰ ANDJ Covasna, fond CJC-PCR, dos. 1/1968, 19. f.

⁸¹ Uo., 35 – 36. f.

összegekből Kovászna megye 0,5%-os befektetési volumennel büszkélkedhetett 1967-ben. Ez az arány az 1965 és 1966-os arányokhoz képest növekedett, mert míg az előbbiben 0,3%, utóbbiban 0,4% volt, ezzel a megye a legutolsó helyet bérelte ki magának az előirányzott befektetési arányok tükrében. Ezekből az összegekből ugyancsak ilyen arányban részesült az építőipar is.⁸² 1967-ben a megye 15 gyárral, és 13 424 fizetett munkással rendelkezett.⁸³

A megyében új állás vagy esetleg karrierlehetőség nyílt a pártvezetés által beharangozott nagyarányú befektetések következtében, ami modernizációt, iparosodást jelentett az addig Brassó tartomány perifériájának tartott Háromszéken. A beruházási tervben három célt tartottak szem előtt: a meglévő vállalatok bővítését, új ipari vállalatok létesítését, és a meg növekedett lakásigények kielégítését. Az első esetben a köpeci bányavállalat, az Olt textil gyár termelőképesége nőtt, míg a kézdivásárhelyi faipari vállalatnál, és a szentgyörgyi cigaretta vállalatnál eszközöltek beruházásokat. Új gyárakat terveztek 1968-ban kézdivásárhelyre, egy konfekciós valamint egy keményítő és glukózzgyárat, azt is tervezték, hogy megyei szinten 200 lakhelyet adnak majd át.⁸⁴

A gazdasági bizottságnak jutott a feladat a különböző műveletek, felügyelete, összehangolása. 1968 folyamán tervbe volt véve különböző gyárak felépítése, mint például a kézdivásárhelyi keményítőgyár, csavargyár, konfekciógyár, vagy egy másik sepsiszentgyörgyi, amelyeknek a gazdasági bizottság gondoskodott a gyárak dokumentációinak benyújtására, annak érdekében, hogy az építkezések minél hamarabb elkezdődjenek. Továbbá tervezték annak a lehetőségét, hogy Sepsiszentgyörgyön egy préselt lemezeket gyártó üzemet építsenek, mellyel a Barót környéki fahulladékokat dolgozták fel, valamint az Ágostonfalvi fatároló telepet Barótra költöztessék, akárcsak a sepsiszentgyörgyit Bodokra. Kovásznára egy bevásárló központ építését helyezték kilátásba, különböző szövetkezetek székhelyének az építését Sepsiszentgyörgyön, Kovásznán, Baróton, különböző kempingek építését a kovásznai Tündérvölgyben, Málnáson, a sepsiszentgyörgyi Sugásfürdőn, valamint a Rétyi Nyírben. Az elkezdett lakásépítéseknek a felügyelete, mint például a sepsiszentgyörgyi Szemeria lakónegyed

⁸² *Anuarul statistic al Republicii Socialiste Române, 1968.* București, Direcția Centrală de Statistică, 1968, 120.o., 440 – 441.o.

⁸³ Uo., 146 – 147.o.

⁸⁴ *Megyei Tükör – Az RKP Kovászna megyei bizottsága és az ideiglenes megyei néptanács lapja*, 1 évfolyam, 5 szám, 1968 március 23., 1.o.

tömbházainak, és hőközpontjainak építésének a felügyelete is a bizottság hatáskörébe tartozott, akárcsak a Kézdivásárhelyen épülő 32 lakás.⁸⁵

Az elkezdett fejlesztések hatására 1968 végére a 15- ről 17- re emelkedett az ipari vállalatoknak a száma, következésképpen a foglalkoztatottak száma az 1967-es 13 434-ről 13 991- re.⁸⁶ Mivel a befektetéseknek szánt 323 754 lejből 143 781-et építkezésekre fordítottak megyei szinten, az átadott lakások a 372-t érték el, de a megye helyiparának az össztermelése meghaladta bármely országos nagyüzemét, úgynevezett köztársasági vállalatokét.⁸⁷ A meghirdetett beruházások következtében az új megyeszékhelybe számos addig Brassóban és Bukarestben dolgozó és lakó magyar káder költözött vissza a megyébe, ők foglalva el az új közigazgatásban, pártapparátusban, az épülendő gyárakban a vezető pozíciók egy részét.⁸⁸

1968-ban gazdasági téren elmozdult valami a megyében, egy sor gyárnak a tervezete született meg, építőtelepek sora nyílt meg, lakótelepek építése kezdődött meg. 1968-ban Kovászna megye létrejött egy folyamat végét jelentette, de egy új, a fejlődés útjára terelte, még akkor is, ha az a szocialista, erőltetett iparosítás útját is jelentette, mivel egy sor ipari létesítmény jött létre, mely egészen a mai napok leépítéséig, leépüléséig munkát, megélhetést adott a megye lakóinak.

6. Következtetések

Jelen dolgozat témáját tekintve a már szovjet szatellit állammá vált Romániában bekövetkezett területi – közigazgatási vagy adminisztratív változásokkal foglalkozott, de kifejezetten nagyobb hangsúlyt fektetve az utolsó, az 1968-as területi – adminisztratív reformra, és ezen belül is Kovászna megye létrejöttére, a megye, a városainak és községeinek, határainak a meghatározására, a megye kezdetleges ellátási gondjainak a tárgyalására, illetve gazdasági fejlesztésének a kérdésére.

⁸⁵ ANDJ Covasna, fond CJC-PCR, dos. 17/1968, 1 – 2. f.

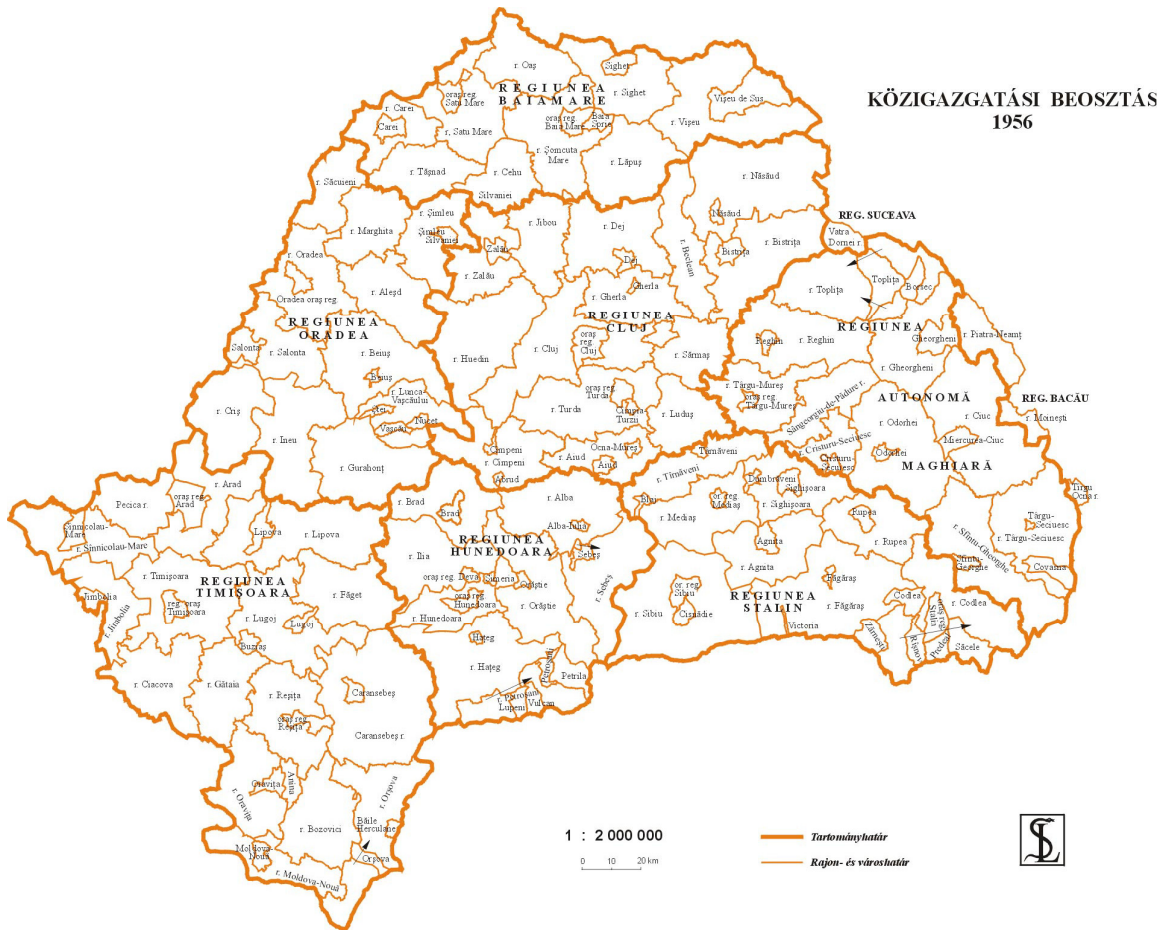
⁸⁶ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste Române, 1969.* București, Direcția Centrală de Statistică, 1969, 140 – 141.o.

⁸⁷ Uo., 467, 487.o

⁸⁸ Lőrincz D. József: *Az átmenet közéleti értékei a mindennapi életben.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2004, 18 – 23.o.

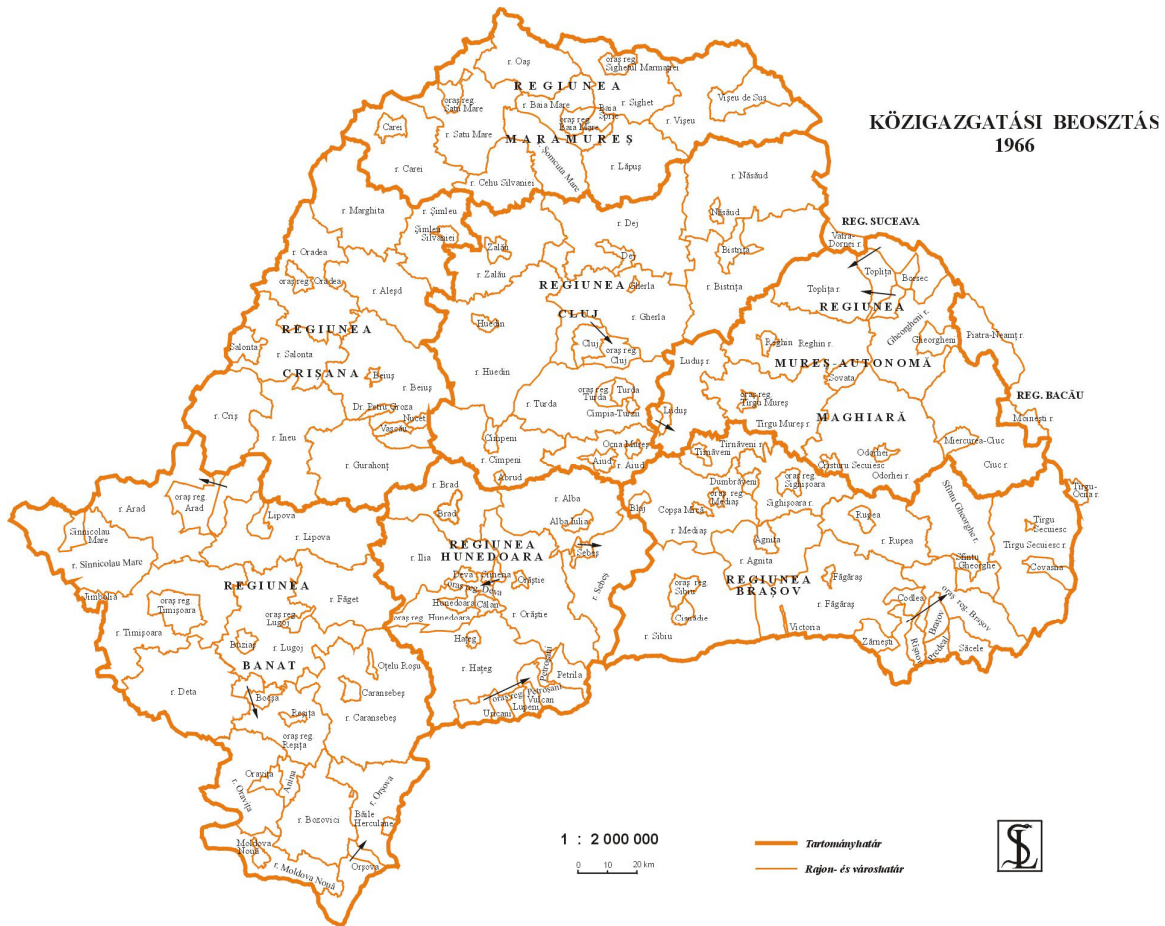
Románia az 1948-as kommunista hatalom átvételétől kezdődően, négy területi-közigazgatási átrendezést hajtott végre. Ezek közül a fele, az 1950 és 1952-es, szovjet minta alapján hajtott végre, az 1950-es kimondottan a régi közigazgatási felbontás megszüntetése miatt következett be, gazdasági szempontok figyelembe vételével, a megyék és a kisebb közigazgatási egységek, a járások helyét átvették a szovjet minta alapján létrehozott rajonok, míg a megyék összevonásából tartományokat hoztak létre, az 1952-es alkotmány már a szovjet legfelsőbb vezetés – Sztálin – nyomására készült. Ebben, mint újdonság jelent meg a Magyar Autonóm Tartomány, mely a történelmi Székelyföld nagy részét ölelte magába. A MAT 1960-ban Nicolae Ceaușescu „utána járása” következtében Seps-i és Kézdi rajonok nélkül maradt, ennek a célja a tartomány etnikai mutatóinak a felhígítása volt román többségű rajonokkal. Az új(abb), 1968-as területi-adminisztratív reform, az azzal járó település-hálózat-fejlesztési koncepcióknak a politikai célja a megváltozott központi hatalmat kiszolgáló lojális elit létrehozása volt, gazdasági szempontból pedig, az erőltetett iparosítás volt a cél. A központi előkészítő vitákon Székelyföld kérdése mint nemzetiségi és gazdasági kérdésként merült fel, előbbi kilátásba helyezte a tömbmagyarság egy nagy megyébe való szervezését, míg az utóbbi gazdasági fejlesztéseket ígért, ennek a gazdaságilag elhanyagolt vidéknek.

Helyi döntéshozási szinteken kemény harcok folytak az érdekek érvényesítésére. Csíkszeredában spontán tüntetések szerveződtek, ennek megyeközponttá való nyilvánításához, a Ceaușescuhoz küldöttséget menesztetteknek sikerült elérniük a kitűzött célt, Csíkszereda megyeközponttá való nyilvánítást. A másik fontos helyszínt a helyi döntéshozási szinten Seps-i és Kézdi rajon hovatartozása jelentette. A brassói tartományi szervek Gheorghe Pană és Vasile Patilineț KB titkár, valamint a Seps-i rajon vezetés támogatásával a két rajont Brassóhoz való csatolását akarták keresztül vinni. Nem sikerült, mivel először Kézdi rajon, majd Seps-i rajon vezetésnek az ellenállásába ütköztek. Végül is kompromisszumos megoldás született Kovászna megye létrehozásával, melynek nagyrányú befektetéseket ígértek ipari vállalatok létesítésére, valamint lakások építésére. A kezdeti ellátási nehézségeket átugorva, 1968-ban, Kovászna megye létrejötté egy húsz évig tartó folyamatot zárt le, viszont egy új útra terelte, az erőltetett iparosítás, és fejlődés útjára, ami további kutatások tárgya lehet.

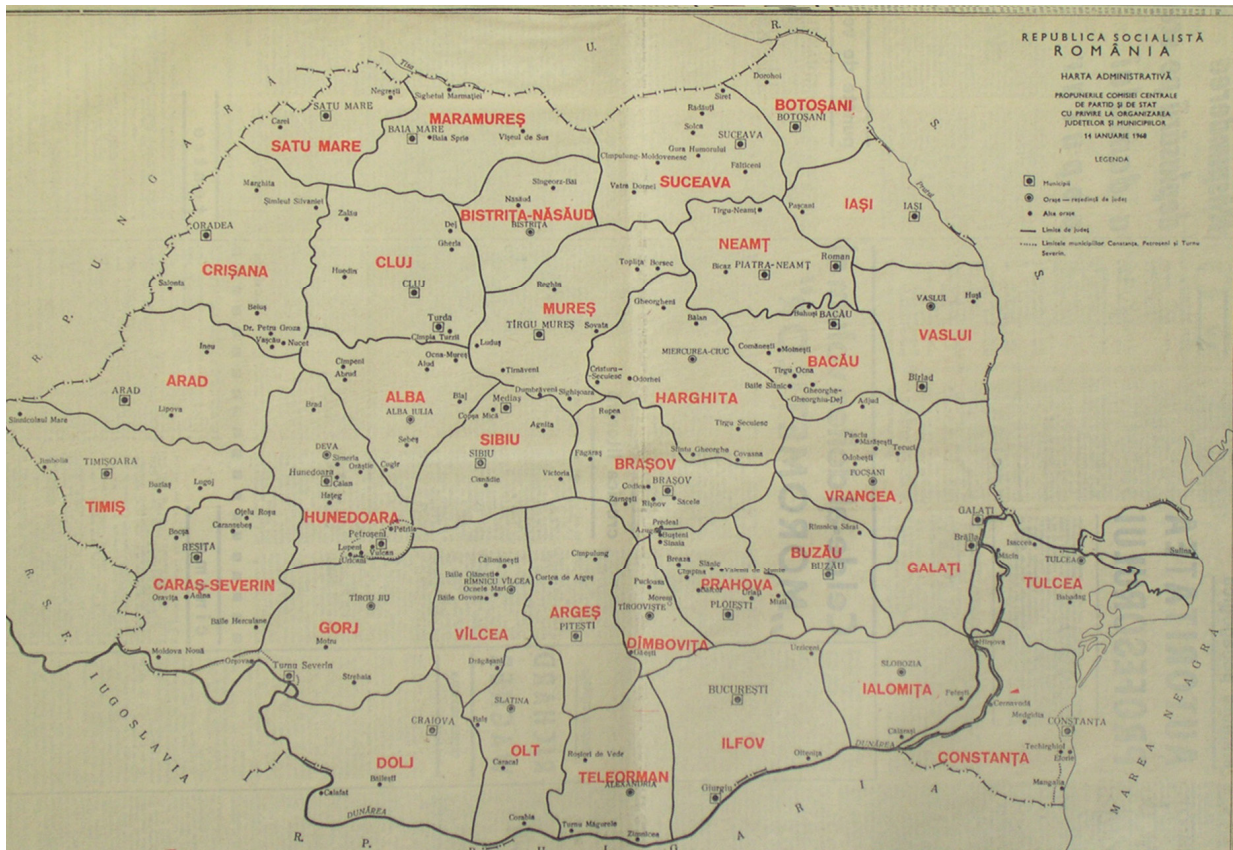

89

1. Függelék – Erdély közigazgatási beosztása – 1956

2. Függelék - Erdély közigazgatási beosztása – 1966

90

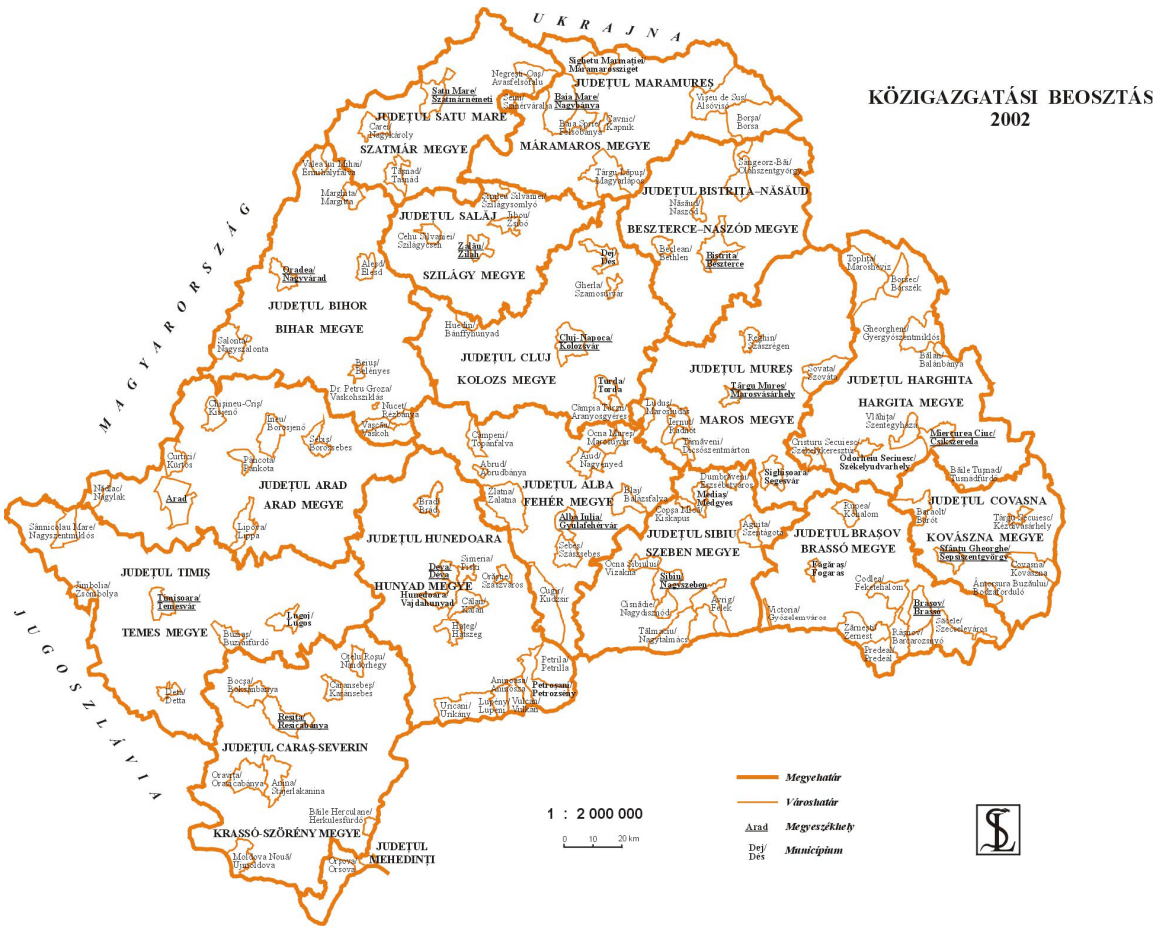
3. Függelék – 1968 január 14-én megjelent tervezet

⁹⁰. Scântea, az RKP Központi Bizottságának az orgánuma 37 évf., 7582 szám, 1968 január 14.

Kovászna megye - Județul Covasna - 1968

4. Függelék – Kovászna megye 1968 – ban

5. Függelék – Erdély közigazgatási beosztása – 2002

I. Elsődleges források

1. Levéltári források:

Arhivele Naționale Direcția Județeană Covasna - Országos Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága (Arhivele Naționale Direcția Județeană Covasna), fond Comitetul Județean Covasna al PCR.

2. Közölt dokumentumok:

Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România. In Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste.* Rapoarte, cuvântări, articole, ianuarie 1968 – martie 1969. Bukarest, Editura Politică, vol. 3, 1969.

3. Korabeli statisztika:

Anuarul statistic al Republicii Socialiste Române, 1968. București, Direcția Centrală de Statistică, 1968.

Anuarul statistic al Republicii Socialiste Române, 1969. București, Direcția Centrală de Statistică, 1969.

4. Visszaemlékezések, naplók:

B. Kovács András interjúja Czíkó Árpád, volt megyei alelnök, és Nemzeti Bank vezérigazgatójával. In B. Kovács András: *Szétszabdalt Székelyföld. Háromszéki helytörténeti írások.* Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006

B. Kovács András interjúja Kónya Ádámmal. In B. Kovács András: *Szétszabdalt Székelyföld. Háromszéki helytörténeti írások.* Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006.

Király Károly: *Nyílt kártyákkal. Önéletírás és naplójegyzetek.* Budapest, Nap Kiadó, 1995.

Sarány István-Szabó Katalin: *Megyecsinalók.* Csíkszereda, Státus Könyvkiadó, 2001.

Sylvester Lajos: *Aki farkassal tart, annak vonítania kell?* In „Háromszék”, XIV. évf., Sepsiszentgyörgy, 2004 szeptember 1.

5. Interjú – oral history:

Interjú Sylvester Lajossal, 74 éves. Az interjú készült Sepsiszentgyörgyön, 2008 március 26-án. (Interjú jelen dolgozat készítőjének a tulajdonában van).

6. Korabeli sajtó:

Megyei Tükör - Az RKP Kovászna megyei bizottsága, és az ideiglenes megyei néptanács lapja, I évf., 1968.

Scânteia, az RKP Központi Bizottságának az orgánuma, 36 – 37 évfolyam, 1968.

II. Könyvészet

1. Tanulmányok, cikkek:

Bottoni, Stefano: *A sztálini „kis Magyarország” megalakítása, 1952.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005.

Gagy József: *Határ, amely összeköt.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005.

Uő: *Magyar Autonóm Tartomány: egy centralizációs kísérlet. Hatalom, értelmiségek, társadalom.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005.

Molnár Jenő: *Területi – közigazgatási felosztás Erdélyben (1870 – 1968).* In: *Korunk*, III évf., 1992/9.

Novák Csaba Zoltán: *A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában (1968).* In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében.* Szerk.: Bárdi Nándor - Simon Attila. Somorja, Fórum Kisebbség Intézet, 2006.

Uő.: *Szocialista nemzet és kisebbség az RKP vezetőségének diskurzusában.* In: *Korunk*. Kolozsvár, 2006, február.

Oláh Sándor: *A Magyar Autonóm Tartomány a Román Népköztársaságban. Vázlatos statisztikai betájolás, különös tekintettel a gazdaságra.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005.

Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1947 – 1968.* In: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2005.

2. Szakkönyvek:

Banciu, Angela: *Istoria vieții constituționale în România (1866 – 1991).* București, Casa de editură și presă „Șansa” – S.R.L., 1996.

Deletant, Dennis: *România sub regimul comunist*. București, Fundația Academia Civică, 1997.

Dr. Varga Attila – Dr. Veress Emőd: *Román alkotmányjog*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2007.

Muraru, Ioan – Iancu, Gheorghe: *Costituțiile Române*. București, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 1995.

Oroveanu, Mihai T.: *Organizarea administrativă și sistematizarea teritoriului Republicii Socialiste România*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

Săgeată, Dănuț Radu: *Deciziile politico – administrative și organizarea teritoriului*. București, Editura Top Form, 2006.